

Informatie

Tussen Oldeberkoop en Makkinga ligt een aantal natuurgebieden met een hoge landschappelijke en natuurlijke waarde. Het beekdallandschap tussen de Tsjonger (Kuunder) en de Lende (Linde) is afwisselend: houtwallen, hakbosjes, heidevelden, schraallandjes, vennen, pingoruïnes, rivierduintjes, oude meanders, ze komen er allemaal voor. Het gebied leent zich uitstekend voor mooie wandeltochten. Deze wandeling gaat over of langs de Delleboersterheide, de Hoorn, de Tsjonger, de Catspoele, de Diakonievene en Egypte.

De start van de wandeling is bij het parkeerplaatsje aan de Oosterwoldseweg. Een rechte onverharde laan van ruim een halve kilometer die aan weerskanten wordt gemarkeerd door Hollandse lindebomen leidt naar het natuurgebied. Aan het begin staat een infopaneel. Na het klaphek begint de eigenlijke wandeling. Het stuk recht voor het klaphek hoort pas sinds 1991 bij het gebied. Voor die tijd was het landbouwgrond dat binnen het kader van een natuurontwikkelingsproject werd aangekocht en bewerkt. De voedselrijke toplaag werd verwijderd, het oorspronkelijke reliëf hersteld en het waterpeil verhoogd. Nu ligt het erbij alsof het nooit anders is geweest.

De totale route is ongeveer 13 kilometer, maar splitsen is mogelijk: route Delleboersterheide/Hoorn/Catspoele (7 km) en Catspoele/Diakonievene/Egypte (6 km). Een deel van de route over de Hoorn is in het broedseizoen gesloten. Loop dan voor de Hoorn rechtsaf. Daarna aan het eind van dat pad weer de route vanaf 'Grote grazers' volgen. De routes staan ook aangegeven op de infopanelen.

In het gebied grazen Schotse Hooglanders, Exmoor pony's en Drentse Heideschappen. Vanwege de grazers zijn honden niet welkom op deze route. Rond het Dialonievene wel, mits aangelijnd.

It Fryske Gea
Postbus 3
9244 ZN Beetsterzwaag
Tel. (0512) 38 14 48
Fax (0512) 38 29 73
E-mail info@itfryskegea.nl
Website www.itfryskegea.nl

Wandelen door het dal van de Tsjonger

**Dwalen op de
Delleboersterheide en
rond Diakonievene
in de stille sfeer
van vroeger**

Buizerd

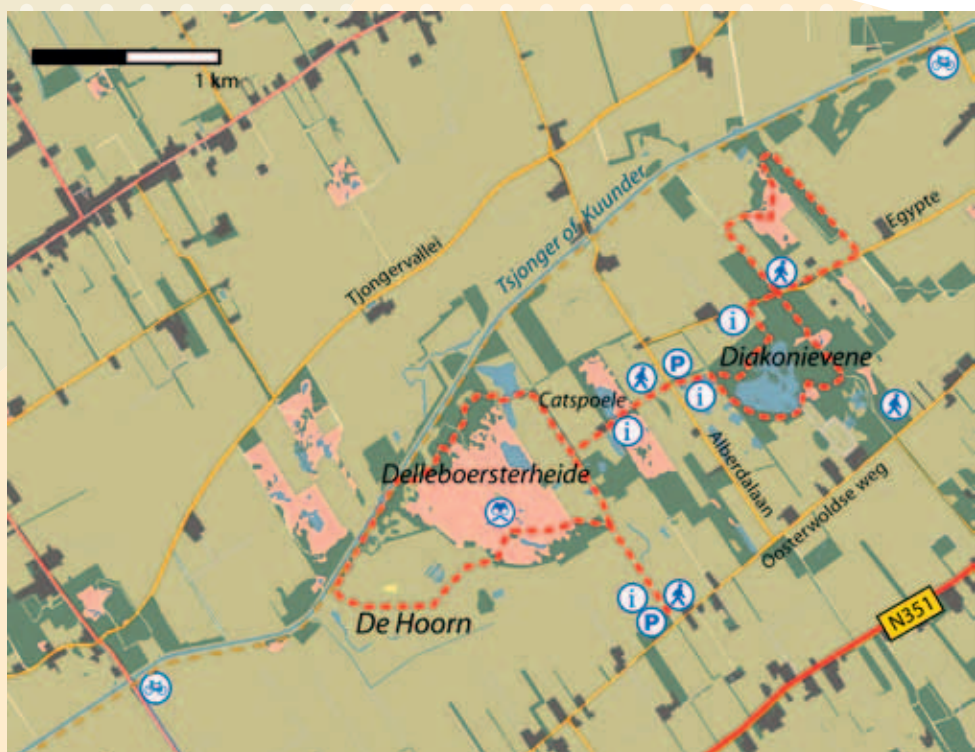
Delleboersterheide

Uren kun je dwalen in het dal van de Tsjonger zonder een mens tegen te komen. In de winter kunnen wandelaars zelfs worden overrompeld door de stilte en de sfeer van lang vervlogen tijden. Voor menigeen is dat misschien even wennen... Het gebied heeft in alle jaargetijden zijn bekoring. 's Zomers wemelt het er van de insecten, vooral libellen en vlinders. Ook reptielen en amfibieën zijn talrijk aanwezig. Op een winterse tocht is er reële kans op het zien van vogels, zoals buizerd en zwarte kraai en met wat geluk ook klap-ekster en havik. Bij sneeuw is het heel goed mogelijk dat in het winterse witte kleed sporen van das, ree, vos en haas kunnen worden aangetroffen.

Levend hoogveen

We gaan na het klaphek linksaf en lopen over een zandpad door een heideveld. Het uitzicht is fraai, vooral aan de rechterkant. Alle inlandse heidesoorten komen hier voor: dopheide in de natte delen, struikheide op de droge stukken, kraaiheide in de overgangszones en lavendelheide in de veenputten. Deze putten zijn in de eerste helft van de vorige eeuw ontstaan door turfwinning. Na de afgraving ontstond er spontaan nieuwe veenvorming. Een dek van veenmossoorten groeit bovenaan en sterft van onderen weer af. Levend hoogveen noemen we dat. Dit natuurlijke proces is vooral bekend van het Fochteloërveen, maar komt ook hier op kleine schaal voor.

Links achter de hei ligt een eikenhakhoutbosje waarin de das zijn burcht heeft. Langs de rand van het gebied, vooral aan de noordkant, komen op veel meer plekken dergelijke bosjes voor. Ze zijn ooit aangeplant voor de winning van boerengeriefhout. Wij houden links aan en arriveren bij de Hoorn. De plaggenhut heet in de volksmond Waldushut, genoemd naar Evert Waldus de eerste opzichter van dit gebied sinds de aankoop in 1951. De hut is altijd open en is een mooie rust- en schuilplaats.

Pingoruïne De Hoorn

Doodaars

Ijstijdrelicten op De Hoorn

De Hoorn, ontstaan in de laatste ijstijd, is een voor Noord-Nederland uniek rivierduinlandschap. Midden in het gebied ligt een pingoruïne, ook een overblijfsel uit diezelfde periode. Hoorn betekent eigenlijk hoek. Vroeger was dit een gemeenschappelijk weidegebied, een zogenaemde meente. Naar verluidt waren het de boeren uit Oudehorne die hier gebruik van maakten. Er is een theorie dat de naam Oudehorne is afgeleid van De Hoorn. Ook wordt wel beweerd dat de gronden behoorden tot het dorp Jubbega-Schurega. De Hoorn is in de broedperiode gesloten. Er broeden veel vogelsoorten waaronder veldleeuwerik en tapuit.

Tsjongerwâlen

We volgen de route aan de zuidkant van De Hoorn. Aan het begin ligt links het Vossenbosje. Onderweg zien we een meander van de Tsjonger. Aan het eind van de Hoorn mondt de route uit op een breed graspad langs het gekanaliseerde riviertje dat op deze plek een fraaie bocht maakt. De Tsjonger werd in de negentiende eeuw gekanaliseerd ten behoeve van de turfvaart. De uitgegraven grond werd aan weerskanten van de waterstroom gedeponeed. Zo ontstonden hoge, langgerekte bulten die Tsjongerwâlen worden genoemd. We slaan rechtsaf en wandelen langs het water ongeveer een kilometer lang in oostwaartse richting. Via een klaphekje gaan we weer naar de Delleboersterheide.

Grote grazers

We houden links aan. Het pad voert ons langs een oude meander, houtopstanden van het eiken/berkenbostype en schrale graslandjes. Het kenmerkende karakter van een beekdallandschap komt hier goed tot uiting. We blijven oostwaarts lopen. Achter het bosgedeelte links, liggen nog steeds de Tsjongerwâlen. Ook hier heeft de das zijn burcht. In het bos staan en liggen veel dode bomen. Mooi laten liggen is de visie van It Fryske Gea. Op deze wijze wordt het microleven bevorderd en krijgt het bos een meer natuurlijk karakter. We komen bij een paar ondiepe waterplassen. Vaak zijn hier Schotse hooglanders te zien, vooral op warme dagen. Ook Exmoorpony's en Drentse heideschapen grazen het hele jaar door in dit gebied.

Catspoele

We lopen over een vlonder en slaan daarna rechtsaf. Links ligt een oud, verruigd pad dat richting Tsjonger loopt, rechts kijken we uit over een terrein waarin de pitrus overheerst. Ook dit deel was, net zoals het stuk aan het begin van de route, ooit landbouwgrond. We nemen de eerste mogelijkheid links. De route voert ons over een graspad richting Catspoele aan de Catsreed. Links wat grasland en rechts een ruig heideterrein met daarachter bos. De heide van Smook, heet dit in de volksmond. Ene Smook schijnt dit ooit in zijn bezit te hebben gehad, net zoals ene Cats de poele. Nu kent vrijwel niemand de heide van Smook, maar de Catspoele is landelijk een begrip. Althans bij liefhebbers van libellen. Volgens kenners is dit

Tsjongerkanaal

Heide van Smook

Oostelijke Witsnuitlibellibel

Levendbarende hagedis

de belangrijkste vindplaats van deze insectengroep in Nederland. De meest opvallende is de zeer zeldzame oostelijke witsnuitlibel. Die is tijdens een winterwandeling uiteraard niet te zien, wat niet wegneemt dat een bezoek aan deze locatie altijd de moeite waard is. Het uitzicht vanaf een in 2011 aangelegde vlonder is er namelijk fantastisch.

Diakonievene

We lopen de Catsreed uit en steken de Albedalaan over naar de Diakonievene. Hier werd vroeger turf gewonnen door de diaconie van de kerk in Nijeberkoop ten behoeve van de armlastigen in de directe omgeving. Het eerst te betreden deel was vroeger bouwland. Ook dit werd in 1991 aangekocht en omgezet in het kader van natuurontwikkeling. Vooral de lagere, natte delen hebben inmiddels een natuurrijk karakter gekregen. Het eigenlijke Diakonievene bestaat uit een grote uitgegraven pingoruïne. Rondwandelen kan op de hoge stuifwal eromheen. Wij slaan rechtsaf en hebben links een fraai zicht op de lager gelegen waterplas met her en der skeletten van verdronken bomen. Dit is het domein van de dodaars die er het hele jaar door te zien zijn.

Egypte

Halverwege de route rond de plas slaan we rechtsaf, verlaten via een klaphekje het gebied van It Fryske Gea en lopen door een particulier bos (Boschoeve) tot aan een splitsing. Hier slaan we linksaf en lopen tot aan een verharde weg genaamd Egypte. We gaan rechts tot aan een zandweg links (bij huisnummer 5). Die lopen we een eind uit tot vlak voor het huis en slaan dan links af. Achter het bosje waar we doorheen lopen, ligt een bijzonder fraai

heidegebiedje van Staatsbosbeheer verscholen. Via een klaphekje aan de rechterkant arriveren we op het bultige terrein waarvan het eerste deel opvallend rijk is aan goed ontwikkelde pollen kraaiheide. Een smal zandpaadje slingert door het gebied. Vooral hier waar je je echt even terug in de tijd. In het tweede deel overheerst de struikheide. We verlaten het gebied via een graspad met aan de rechterkant een meidoornhaag met daar overheen zicht op het oude cultuurlandschap. Uitkomend op een zandweg slaan we linksaf en komen aan het eind daarvan weer uit op Egypte.

We slaan rechtsaf en daarna links. Het pad naast het infobord van It Fryske Gea leidt naar de grote poel van de Diakonievene. Daar gaan we rechtsaf. Het kronkelige pad brengt ons uiteindelijk weer naar de plek waar we de wandeling rond de poel begonnen. Dat doen we nu niet weer, maar volgen de route terug tot voorbij de Catspoele. Na het pad (met rechts een huis) slaan we linksaf en komen dan vanzelf weer bij het klaphek aan het begin van de route. Een flink eind sjouwen, maar o wat mooi!

Diakonievene

Kraalheide